

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
GENETİK EHTİYATLAR İNSTİTUTU

Azərbaycanda ipəkçiliyin inkişafına elmi- innovativ yanaşma

AMEA-nın müxbir üzvü

Zeynal Əkrərov

E-mail: akparov@yahoo.com

www.genres.az

"İqlim dəyişiklikləri və kimyəvi reagentlər - ipəkçilikdə yeni
axtarışlar"

Yeni dövrün çağırışları

- Ölkənin qeyri-neft sektorunun əsas prioritet sahəsi olan aqrar sahənin inkişafı bu gün dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindəndir.
- Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənablarının ən müxtəlif tədbirlərdə etdiyi çıxışlarda aqrar sahədə müasir texnologiyaların tətbiqi ilə **ənənəvi kənd təsərrüfatı sahələrinin** inkişafının stimullaşdırılması, hər bir regionun təbii xüsusiyyəti nəzərə alınmaqla aqrar sahənin ixtisaslaşması üzrə tədbirlərin görülməsi kimi məsələlər bütün kəskinliyi ilə qoyulmuşdur.
- Qeyd edilən mühüm sahələrdən biri də Azərbaycanda qədim ənənələri olan ipəkçilikdir.

- Azərbaycanın təbii-iqtisadi və aqroekoloji şəraiti bu sahənin inkişaf etdirilməsi üçün böyük imkanlar yaradır.
- Özünün yüksək keyfiyyət göstəriciləri ilə Azərbaycan ipəyi 2000 ilə yaxın müddətdə istər tarixçilərin və tacirlərin, istərsə də təsərrüfatçıların daim diqqət mərkəzində olmuşdur.
- Lakin müstəqillik illərində fermerlərin ipəkçiliyə diqqəti müxtəlif səbəblərdən azalmışdır.
- Bu səbəblər içərisində ənənəvi texnologiyaların az rentabelli olması, təsərrüfatçılığın qısamüddətli olması, bazarın tələblərinə cavab verən, yerli şəraitə davamlı cins və hibridlərin azlığı, yem bazasının tələbatı ödəməməsi, böyük investisiya qoyuluşuna ehtiyacın olması və s. göstərilə bilər.

İpəkçiliyə dövlət dəstəyi

- Ölkədə ipəkçiliyin inkişafının sürətləndirilməsi, bu sahənin potensial imkanlarından səmərəli istifadə edilməsi və məhsul istehsalına əhalinin marağının artırılması məqsədi ilə dövlət səviyyəsində bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir.
- “Azərbaycan Respublikasında ipəkçiliyin inkişafına dövlət dəstəyi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 15 sentyabr tarixli Sərəncamı
- “İpəkçiliyin və fındıqçılığın inkişafına dövlət dəstəyinin gücləndirilməsi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 noyabr 2016-cı il tarixli Sərəncamı

Elmdən nələr tələb olunur

- Yeni yüksək rentabelli, mütərəqqi texnologiyalarının işlənilib hazırlanması və tətbiqi, insan əməyinin maksimum yüngülləşdirilməsi
- Ən müasir, o cümlədən molekulyar-genetik səviyyədə tədqiqatlarla dövrün tələbatlarına cavab verən, yüksək yaşama qabiliyyətinə, ipək çıxımına, ipəyin keyfiyyətinə, baramanın açılma qabiliyyətinə və s. göstəricilərə görə seçilən məhsuldar cinslərin yaradılması
- Tutipəkqurdu genefondunun mühafizəsi, bərpası və zənginləşdirilməsi
- Yem bazasının gücləndirilməsi, süni yem tətbiq etməklə ipəkçilik təsərrüfatlarının fasiləsiz işinin təmin edilməsi
- Yeni yüksəkməhsuldar tut bitkisi sortlarının (məsələn karlik sortların) yaradılması və aqrotexnikası

- Hal-hazırda dünyanın ipək istehsalı ilə məşğul olan bir sıra qabaqcıl ölkələrində olduğu kimi tut ipəkqurunun süni yemləndirilməsinin tətbiqinə başlamaq lazımdır. Bu, geniş tut bağlarının yaradılmasına ehtiyacı azaldır, əl əməyini minimuma endirir və ipəkçilikdə mövsümlüyü aradan qaldırır ki, bu da ənənəvi yetişdirmə ilə müqayisədə iqtisadi cəhətdən daha səmərəli hesab edilir.
- Eyni zamanda, müqayisə üçün, ənənəvi yemləmə üsulu ilə tədqiqatlar da davam etdirilməlidir. Bu zaman elə tut sortları tətbiq edilməlidir ki, qısa müddətdə yüksək məhsul alınmasına imkan versin.

- Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq, eləcə də ümumən kənd təsərrüfatının davamlı inkişafına və ərzaq təhlükəsizliyinə elmin dəstəyini təmin etmək üçün **AMEA-nın Genetik Ehtiyatlar İnstitutu**, Şəki Regional Elmi Mərkəzi, **İdarəetmə Sistemləri İnstitutu**, **Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutu** və Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Əkinçilik Elmi Tədqiqat İnstitutu tərəfindən birgə layihə hazırlanmış və AR Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun dəstəyini qazanmışdır
- **LAYİHƏ «Azərbaycanın şimal-qərb bölgəsi timsalında aqrar sahənin inkişafı üzrə innovativ tədbirlər paketinin və aqro-ekoloji inkişaf modelinin işlənilib hazırlanması»na həsr olunmuşdur**

- **Layihə multidissiplinar xarakter daşıyır:**

Burada kənd təsərrüfatı (bitkiçilik və ipəkçilik üzrə), biologiya, aqrokimya, ekologiya, texnika, informasiya və iqtisadiyyat elmləri üzrə ixtisaslaşmış, təcrübəli elmlər və fəlsəfə doktorları, digər elmi işçilər birgə tədqiqatlar aparacaqlar.

- **Layihə beynəlxalq miqyaslıdır:**

Bolqarıstanın Plovdiv Aqrar Universiteti və Kənd Təsərrüfatı Akademiyasının Vratsa təcrübə-sınaq stansiyasının alim və mütəxəssislərinin iştirakı ilə həyata keçiriləcəkdir.

- **Layihədə əsas məqsəd ipəkçiliyin elmi əsaslarla inkişaf etdirilməsidir**

- Regionun iqtisadiyyatında keçmişdə xüsusi çəkiyə malik olan tutipəkqurdunun yeni cins və hibridlərinin yetişdirilməsinə müasir texnologiyaların tətbiqi;
- Süni qidalanma ilə yetişdirilən tut ipəkqurdu (*Bombyx mori*) cinslərinin introduksiyası, intensiv, o cümlədən qısaboylu (karlik) tut bitki sortlarının gətirilməsi və onların üzərində hərtərəfli, o cümlədən molekulyar-genetik tədqiqatların aparılması;
- Yeni ipəkqurdu cinslərinin və süni yemlərin yaradılması üzərində tədqiqat işlərinin aparılması;
- Dinamik informasiya ekspert bazasının yaradılması.

- Genetik Ehtiyatlar İnstitutu tut ipəkqurdunun genetik fondunun qorunub saxlanması və zənginləşdirilməsi, yeni yüksəkməhsuldar və davamlı cins və hibridlərin yaradılması üzrə böyük təcrübəyə malikdir.
- Burada müxtəlif üsullarla (o cümlədən eksperimental mutagenез üsulu ilə) yaradılmış onlarla tut ipəkqurdu cins və hibridi respublikada yetişdirilmək üçün rayonlaşdırılmış və patentləşdirilmişdir.
- Bu sahədə Şəki Regional Elmi Mərkəzi ilə də çoxillik əməkdaşlıq və birgə seleksiya tədqiqatları təcrübəsi mövcuddur.

www.genres.az

AGRI AMEA
GENETİK
EHTİYATLAR
İNSTITUTU

- Ədəbiyyat məlumatlarında ipəkqurdu cinslərinin DNT polimorfizmi RAPD və SSR molekulyar marker metodları ilə analizi haqqında məlumatlar vardır.
- Lakin bu günə qədər Azərbaycan mənşəli cins və hibridlər analoji tədqiqatlara cəlb edilməmişdir.
- Genetik Ehtiyatlar İnstitutunun elmi və maddi-texniki potensialı hesabına layihə çərçivəsində yerli ipəkqurdu genefondu, eləcə də gətirilmə cinslər RAPD və SSR molekulyar markerlər əsasında öyrəniləcək, tədqiqat nəticələri genetik əlaqələri daha dəqiq əks etdirməklə, tut ipəkqurdunun çarpazlaşdırılması zamanı valideyinlərin seçilməsində əhəmiyyətli istinad ola biləcək

Layihədə ipəkçiliyə aid gözlənilən əsas nəticələr aşağıdakılardır:

- İqtisadi cəhətdən ipəkçiliyin inkişafına təkan verən yeni səmərəli texnologiyaların, sort, cins və hibridlərin introduksiyası, yenilərinin yaradılması
- Süni yemin tətbiqi ilə mövsümlikdən, tut bitkisinin asılılığından azad olmaq
- Tut bitkisinin innovativ üsulların tətbiqi ilə becərilməsi üzrə tövsiyələrin hazırlanması

Əldə olunacaq nəticələrin elmi və praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, layihənin reallaşması növbəti illərdə regionda aqrar sahənin, o cümlədən ipəkçiliyin inkişafına kömək edəcək, elmi nailiyyətlərin və innovasiyaların tətbiqi bu sahənin tərəqqisini sürətləndirərək, müasir təsərrüfatçılığın formalaşmasını, yerli resursların səmərəli və təyinatı üzrə istifadəsini təmin edəcək,

Beləliklə, Prezidentin sərəncamlarında və dövlət proqramlarında nəzərdə tutulan vəzifələrin yerinə yetirilməsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərəcəkdir.

**DIQQƏTİNİZƏ GÖRƏ
TƏŞƏKKÜR EDİRƏM**

THANK YOU FOR ATTENTION